



Kapak Konusu

Başbakan Erdoğan'ın Beyrut Ziyareti Işığında **TÜRKİYE-LÜBNAN İLİŞKİLERİ**

Ortadoğu Analiz
Aralık'10 Cilt 2 - Sayı 24

Başbakan Erdoğan'ın Beyrut gezisi her şeyden önce Türkiye-Lübnan arasında son on yıldaki iyileşmenin daha da derinleşerek süreceğinin ve tarafların bu konudaki kararlılıklarının göstergesidir. Bundan sonraki süreçte ilişkilerin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda gelişeceği öngörülebilir.

Giriş

Bu çalışma, Başbakan Erdoğan'ın 24 Kasım 2010 tarihinde gerçekleşen iki günlük Lübnan ziyaretine odaklanmaktadır. İlk bölümde Türkiye-Lübnan ilişkilerini son 30 yıllık dönemde belirleyen dinamikler tespit edilmeye çalışılacaktır. Aynı bölümde 2000 yılından sonraki ilişki süreci ve Başbakan Erdoğan'ın ziyaretine giden süreç ele alınacaktır. Daha sonra ziyaretin değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu kısımda ziyaretin hangi açılardan önem taşıdığı tartışılmaya çalışılacaktır. Çalışma, ziyaretin Türkiye açısından doğurduğu risk faktörünün ele alındığı genel değerlendirme bölümü ile sonlandırılacaktır.

Türkiye-Lübnan İlişkileri Neden Sınırlıydı, Nasıl Gelişti?

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan ve Lübnan 1943 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra 2000'lere kadar iki ülke arasında yakın bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu durumun en önemli nedeni her iki ülkenin daha çok iç istikrar sorunu yaşamaları olmuştur. Özellikle Lübnan'da 1958 yılında ve 1975-1990 yılları arasında yaşanan iç savaşlar nedeniyle kurulan hükümetlerin öncelikleri ülkenin yeniden imarı olmuş ve bu nedenle Türkiye-Lübnan ilişkileri 2000'li yıllara kadar durağan seyretmiştir.¹ Buna karşılık 2000'lerin başından itibaren iki ülke ilişkisinde hızlı bir gelişme yaşanmaktadır.

Türkiye ve Lübnan arasında yaklaşık 50 sene boyunca yakın ilişki kurulmasına engel teşkil eden ve 2000'lerin başından itibaren yakınlaşmayı sağlayan faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Lübnan uzun yıllar İsrail işgali ve Suriye'nin askeri-siyasi vesayeti altında yaşamıştır. İsrail ilk olarak 1978 yılında Güney Lübnan'ı işgal etmiştir. Aynı yıl içinde Birleşmiş Milletler, Güney Lübnan'a Uluslararası Barış Gücü (UNIFIL) yerleştirilmesi kararı almıştır. Bölge 1982 yılına kadar farklı gruplar arasında çatışmalara sahne olmuş ve son olarak İsrail 1982 yılında kalıcı olarak Güney Lübnan'ı işgal etmiştir.² İsrail, bölgedeki varlığını geri çekilme kararı aldığı 2000 yılına kadar sürdürmüştür.

Suriye ise, 1975 yılında başlayan Lübnan İç Savaşı'na doğrudan müdahil olmuş ve 1976 yılında neredeyse tamamı Suriye askerlerinden oluşan "Arap Caydırıcı Gücü"³ Lübnan'a girmiştir. Suriye, 2005 yılına kadar Lübnan'ı siyasi, askeri ve ekonomik olarak kontrol altına almıştır.

Lübnan'ın uzun yıllar işgal ve vesayet altında yaşaması Türkiye-Lübnan ilişkilerinin gelişmesini engellemiştir. Suriye ve İsrail'in Lübnan'daki etkinliği başka ülkelerin oyun alanını sınırlamıştır. Ayrıca Suriye vesayeti Lübnan ile doğrudan ilişki kurulmasını engellemiştir. O dönemlerde Lübnan ile ilişkiler demek bir anlamda Suriye ile ilişkiler anlamına gelmektedir. 2000 yılı bu anlamda bir dönüm noktası olmuştur. İsrail'in aldığı geri çekilme kararı, hem bir işgalin sona ermesini sağlamış hem de 2005 yılında Suriye'nin askeri varlığının sonlanmasına giden süreci ateşlemiştir. Bu gelişmeler, Türkiye-Lübnan ilişkilerinin gelişmesi için uygun şartların oluşmasını sağlamıştır.

2. Lübnan'ın kontrol altında yaşadığı dönemde, Suriye ile ilişkilerin niteliği Lübnan ile ilişkileri

Kapak Konusu



Başbakan Erdoğan Lübnan'daki Türkmen köyünde yaklaşık 20 bin kişilik bir kalabalığa hitap etti.

de belirlemiştir. Türkiye-Suriye ilişkileri ise 1980 ve 1990'lar boyunca karşılıklı tehdit algılamasına bağlı olarak gergin seyretmiştir. Bu da Lübnan'ı tüm Türkiye karşıtı örgütler için rahat hareket alanı bulabildiği bir alana çevirmiştir. O yıllarda Türkiye-Suriye gerginliğinin en önemli unsuru Suriye'nin PKK'ya destek veriyor olmasıydı. PKK'nın birçok kampı da Suriye'nin kontrolü altındaki Lübnan'ın Bekaa Vadisi'nde bulunuyordu. PKK dışındaki Türkiye karşıtı diğer bazı terör örgütleri de Lübnan'da serbest hareket ve eğitim alanı bulabiliyordu. Dolayısıyla o dönemde Lübnan, Türkiye açısından bir güvenlik tehdidi oluşturuyordu.

3. Lübnan'da nüfusun yaklaşık %3'ünü teşkil eden oranda Ermeni nüfus yaşamaktadır. Lübnanlı Ermenilerin büyük çoğunluğu I. Dünya Savaşı sonrası Fransa tarafından Lübnan'a yerleştirilen Ermenilerden oluşmaktadır ve Lübnan, Ermeni milliyetçiliğin en güçlü olduğu ülkelerden biridir. Lübnan'da faaliyet gösteren Ermeni partiler de Türkiye karşıtlığıyla öne çıkmaktadır.⁴ Lübnan Parlamentosu, Ermeni toplumu ve partilerinin etkisiyle 3 Nisan 1997 tarihinde sözde "Ermeni Soykırımını Anma Günü" yasasını kabul etmiştir. Lübnan'da nüfus oranlarının üzerinde siyasi etkiye sahip olan Ermeniler, Türkiye-Lübnan ilişkilerinin önünde engel teşkil eden bir unsur olmuştur.

Türkiye, Lübnan'da Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görülmektedir. Osmanlı'nın Lübnanlı Şiiiler ile ilişkisi ise sorunlu olmuştur. Sünni halk ise tarihsel bir önyargıya sahip değildir. Aksine Sünni gruplar Osmanlı'yı kendi devletleri olarak görmektedir.

4. Lübnan, Suriye kontrolü altında olduğu dönemlerde Suriye'den bağımsız bir dış ilişki geliştirememiştir. Türkiye-Suriye ilişkileri açısından 1998 yılında imzalanan ve teröre karşı işbirliğini öngören Adana Mutabakatı dönüm noktası oluşturmuştur. Bu tarihten itibaren iki ülke hızlı bir şekilde yakınlaşmaya başlamıştır. Böylece Türkiye-Lübnan ilişkileri üzerindeki Suriye gölgesi kalkmaya başlamıştır.

5. Suriye'nin Lübnan üzerindeki vesayeti 2005 yılında son bulsa da tarihsel, coğrafi, siyasi ve ekonomik gerekçelerden ötürü Lübnan her zaman Suriye'nin etki alanında bir ülke olmuştur. Suriye 2005 sonrasında Lübnan'da her istediğini yaptırma gücünü kaybetmiştir. Ancak halen Lübnan'da istemediği şeyleri yaptırtmama gücüne sahiptir. Bu nedenle Suriye üzerinde etkin bir güç Lübnanlı gruplar açısından dikkate alınması gereken bir aktör olmaktadır. Türkiye ise 1998 sonrasında Suriye ile derin ve çok boyutlu bir ilişki geliştirmiştir. Lübnan'da siyasi grupların Türkiye'nin rolüne önem atfetmelerinin en önemli nedeni de Türkiye'nin Suriye üzerinde sahip olduğunu düşündükleri etkidir. Bu düşünce Türkiye-Lübnan ilişkilerinin siyasi boyutunu güçlendiren bir faktör olmuştur.

6. Türkiye'nin iç dinamiklerinde ortaya çıkan değişim, Ortadoğu politikası ve onun uzantısı olarak Lübnan'a bakışı da etkilemiştir. Türkiye hem kendi tercihi hem de bölgesel şartların gereği olarak 2000'lere kadar Ortadoğu sorunlarına doğrudan taraf olmamaktaydı. 1999 yılından itibaren bölgesel şartlarda ve Türkiye'nin Ortadoğu politikasında yaşanan değişim Lübnan ile ilişkilerin gelişmesini sağlayan önemli bir faktör oldu. 2002 yılından sonra AK Parti iktidarı ile Türkiye'nin bölgeye bakışında, ortak tarih ve

kültürü esas alan, yakın işbirliği öngören yeni bir yaklaşım hakim olmaya başladı. Kuzey Irak sorunu dışında, tüm bölgesel sorunların dönüp dolaşıp Türkiye'nin istikrarını olumsuz etkileyeceği ve bu nedenle doğrudan taraf olunmayan sorunlarda dahi yapıcı ve etkin bir rol oynanması gerektiği düşüncesi gelişti. Lübnan ise bölge geneline istikrarsızlık yayma potansiyeline sahip bir ülke olduğu için bu ülkenin istikrarı doğrudan Türkiye'nin çıkarına dönüşmüş oluyordu. Bu düşünce değişiminin doğal sonucu Türkiye'nin Lübnan'a olan ilgisinin artması oldu.

7. Lübnan birçok farklılığı barındıran sosyal ve siyasal yapısı, Lübnanlı kimliğinin zayıflığı, merkezi otoritenin güçlü olmaması gibi nedenlerle dış etkilere her zaman açık bir ülke olmuştur. İsrail işgali ve Suriye vesayetinin sona ermesi ile bu durum daha da belirginleşmiştir. Irak Savaşı sonrasında Ortadoğu genelinde yaşanan Şii-Sünni kutuplaşmasının bir uzantısı Lübnan'da yaşanmaktadır. Bir tarafta İran'ın arkasında olduğu Şii kesim, diğer tarafta Suudi Arabistan'ın desteklediği Sünniler bulunmaktadır. Bölgesel boyutu da olan bu kutuplaşma; Lübnan'da tarafsız, istikrarı savunan, arabulucu bir bölgesel güç ihtiyacını artırmıştır. Yani Lübnan içi dinamikler de Türkiye'nin daha etkin olmasına imkan tanımıştır.

8. Lübnan'da birçok konuda çatışma halinde olan farklı mezhepsel grupların üzerinde mutabık oldukları konuların başında İsrail'e duyulan öfke gelmektedir. Türkiye'nin son yıllarda İsrail ile ilişkilerindeki gerileme de Lübnan'daki Türkiye algısını olumlu anlamda değiştirmiştir. Davos krizi bu anlamda kritik rol oynamıştır.

9. Türkiye-Lübnan ilişkilerinin gelişimine katkı

Kapak Konusu



Başbakan Erdoğan'ın Lübnan ziyaretinde iki ülke arasında yeni antlaşmalar imzalandı.

sağlayan diğer bir unsur Türkiye'nin dış politika- da yumuşak güç unsurlarını kullanması olmuş- tur. Türkiye'nin siyasi yapısı, ekonomisi, Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri yürütüyor olması Türkiye'yi doğal çekim merkezi haline getirmiş- tir. Dış politikada çatışmaların barışçı çözümün- ün savunulması, arabuluculuk gibi araçların kullanılması Lübnanlı grupların Türkiye'ye ba- kışını olumlu etkilemiştir. Türkiye, son yıllarda kültürel anlamda da çekim merkezi haline gel- meye başlamıştır. Bu sürece katkı sağlayan en önemli unsur Lübnan'da ilgiyle izlenen Türk di- zileri olmuştur. Diziler, yıllardır eksik kalan top- lumlar arası diyalogun kurulması ve yanlış imaj- ların yıkılmasını sağlamıştır. Diziler sayesinde

Lübnan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı artmış, Türk ürünleri daha çok kullanılır hale gelmiştir.

Bu faktörler çerçevesinde Türkiye-Lübnan iliş- kileri 2000'lerin başından itibaren gelişmeye başlamıştır. Değişimin ilk göstergesi Nisan 2004 tarihinde Lübnan Dışişleri Bakanı Jean Obeid'in gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti olmuştur. Mayıs 2004'te Başbakan Refik Hariri'nin Ankara zi- yareti ile ilişkiler yeni bir ivme kazanmıştır. Ziyaret sırasında çok sayıda anlaşma imzalan- mıştır. Bunu dönemin Lübnan Başbakanı Fuat Siniora'nın Haziran 2006 tarihinde gerçekleştiri- diği ziyaret takip etmiştir.⁵

Kapak Konusu

Türkiye-Lübnan ilişkilerinin gelişimine katkı sağlayan diğer bir unsur Türkiye'nin dış politikada yumuşak güç unsurlarını kullanması olmuştur. Türkiye'nin siyasi yapısı, ekonomisi, Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri yürütüyor olması Türkiye'yi doğal çekim merkezi haline getirmiştir.

2006 yılının Temmuz ayında başlayan İsrail-Lübnan Savaşı iki ülke ilişkilerinin gelişiminde kritik rol oynamıştır. Savaş sonrasında Türkiye'nin Lübnan'daki sorunlara doğrudan müdahil olduğu bir dönem başlamıştır. Türkiye çatışmada Lübnan'ın tarafında yer alarak siyasi destek vermiş ve savaş ertesinde ülkenin yeniden imarına katkı sağlamıştır.⁶ Savaşın başlangıcından bu yana Türkiye'nin halihazırda gönderdiği ve taahhüt ettiği yardımın toplam değeri 50 milyon ABD Doları'na ulaşmıştır.⁷ Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül savaşın hemen sonrasında krizin çözümüne yönelik çabalar çerçevesinde Lübnan'a gitmiştir. İlişkilerde dönüm noktalarından biri de ateşkes sonrasında Birleşmiş Milletler'in aldığı karar neticesinde Güney Lübnan'a yerleştirilen Uluslararası Barış Gücü'ne (UNIFIL) Türk Silahlı Kuvvetleri'nin katılımı olmuştur.⁸ Halen Güney Lübnan'ın Sur şehrinde yaklaşık 300 kişilik bir Türk askeri birliği UNIFIL kapsamında görev yürütmektedir. Lübnan'ın savaş sonrasında inşası sürecinde Türkiye birçok okul ve hastane projesi gerçekleştirmiştir. Verilen desteklerde mezhepsel ayrıma gidilmemiştir. Sünnilerin yoğun olarak yaşadığı Trablus, Sayda gibi kentlerin yanı sıra Şiilerin yoğun olarak yaşadığı Sur şehrinde Türk askeri birliği vasıtasıyla birçok proje hayata geçirilmiştir.

2007 yılı içinde Türkiye'den Lübnan'a biri Başbakan R. Tayyip Erdoğan, diğeri de Dışişleri Bakanı Ali Babacan olmak üzere iki üst düzey ziyaret gerçekleşmiştir.⁹ Türkiye-Lübnan ilişkilerinde diğer bir önemli aşama, 2008 yılında Lübnan'da yaşanan hükümet ve devlet başkanlığı krizinin çözüme ulaştırılması sürecinde Türkiye'nin oynadığı etkin rol olmuştur. Türkiye doğrudan taraflarla görüşerek ve Suriye üzerin-

deki etkinliğini kullanarak Katar'ın Doha kentinde varılan anlaşmayı mümkün kılan aktörlerden biri olmuştur. Bundan dolayı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Lübnan Parlamentosu Başkanı Nebih Berri tarafından Lübnan cumhurbaşkanlığı seçimi törenine davet edilen birkaç ülke liderinden biri olmuştur. İlişkilerdeki gelişme 2009 yılının Temmuz ayında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Beyrut ziyareti ile devam etmiştir.

2009 yılında gerçekleşen Lübnan parlamento seçiminden Saad Hariri'nin liderlik ettiği 14 Mart İttifakı zaferle çıkmıştır. Hariri, uzun müzakereler sonucunda başbakanlık görevini üstlendikten sonra ilk yurt dışı gezilerinden birini Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Bu, Türkiye'nin Lübnan açısından taşıdığı önemin göstergesidir. Ziyaret sırasında, ilişkilerin daha da derinleşmesini sağlayacak bir dizi anlaşma yapılmıştır. Sağlık, tarım, askerî işbirliği, ulaştırma ve eğitim gibi konularda 5 mutabakat zaptı imzalanmıştır. Başbakan Erdoğan görüşme sonrası düzenlenen basın toplantısında "iki ülke arasındaki ticaret hacminin 900 milyon dolara ulaştığının" altını çizmiştir. En önemli gelişme ise iki ülke arasında vizelerin kaldırılması anlaşmasının imzalanması olmuştur. Türkiye-Lübnan ilişkileri, 10 Haziran 2010 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen 3. Türk-Arap İşbirliği Forumu'nda; Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan arasında "Yüksek Düzeyli Dörtlü İşbirliği Konseyi" oluşturma amacıyla imzalanan deklarasyon ile bir üst aşamaya çıkmıştır. Buna göre, dört ülke arasında malların ve kişilerin serbest dolaşımını öngören bir serbest ticaret alanı oluşturulması kararlaştırılmıştır.¹⁰ Türkiye-Lübnan arasındaki bu yoğun trafiğin son ayağını Başbakan Erdoğan'ın ziyareti oluşturmuştur.

Kapak Konusu

Türkiye-Lübnan İlişkilerinde Son Aşama: Erdoğan'ın Beyrut Ziyareti

Tarafların yakın ilişkileri daha da derinleştirerek sürdürme kararlılığının göstergesi olarak Başbakan R. Tayyip Erdoğan 24 Kasım 2010 tarihinde iki günlük resmi ziyaret kapsamında Lübnan'a gitmiştir. Başbakan Erdoğan başkent Beyrut'ta ilk olarak Devlet Başkanı Mişel Süleyman, Başbakan Saad Hariri ve Meclis Başkanı Nebih Berri ile görüşmeler yapmıştır. Lübnan'ın kuzeyindeki iki Türkmen köyünü ziyaret eden Başbakan burada yaklaşık 20 bin kişilik bir kalabalığa hitap etmiştir. Daha sonra Güney Lübnan'da görev yapan Türk askeri birliğini ziyaret etmiş ve ardından başkent Beyrut'ta 7 farklı siyasi grubun lideri ile bir araya gelmiştir. Erdoğan; Lübnan eski Başbakanı Necip Mikati (Sünni), Gelecek Hareketi milletvekili eski Başbakan Fuat Sinyora (Sünni), Ketaib Partisi lideri Emin Cemayel (Hıristiyan), Lübnanlı Güçler Partisi lideri Samir Caca (Hıristiyan), Hür Vatansever Hareketi Lideri Mişel Aun (Hıristiyan), Hizbullah Meclis Başkanı Muhammed Raad (Şii), İlerici Sosyalist Partisi lideri Velid Canbolat (Dürzi)'ı ayrı ayrı kabul etmiştir.¹¹ Ziyaret ülke genelinde memnuniyetle karşılanırken tek tepki Lübnanlı Ermenilerden gelmiştir.

Başbakan Erdoğan'ın ziyareti üç açıdan değerlendirilebilir. Birincisi Türkiye-Lübnan ikili ilişkilerinin gelişimidir. İkinci boyut, Lübnan iç politikası ve bu süreçte Türkiye'nin rolü ile bağlantılıdır. Üçüncü olarak, ziyaret ilk kez bir Türkiye Başbakanı'nın Lübnan Türkmenlerinin yerleşim yerlerini ziyaret etmesi açısından önemlidir.

Türkiye-Lübnan İkili İlişkileri

Başbakan Erdoğan'ın Beyrut gezisi her şeyden önce Türkiye-Lübnan arasında son on yıldaki iyileşmenin daha da derinleşerek süreceğinin ve tarafların bu konudaki kararlılıklarının göstergesidir. Bundan sonraki süreçte ilişkilerin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda gelişeceği öngörülebilir.

Ziyaret sırasında iki ülke arasında serbest ticaret bölgesi kurulması için ortaklık anlaşması imzalanmış ve "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" kurulması yönünde çalışmalarının başlatıldığı duyurulmuştur. Böylece Suriye ile kurulan işbirliği mekanizmalarının aynısı Lübnan ile de kurulacaktır. Lübnan Başbakanı Hariri ortaklık anlaşmasını "Türkiye ve Lübnan arasındaki ilişkilerde yeni bir başlangıç" olarak tanımlamış ve "tarafların güçlü ekonomik ve ticari ilişkiler kurma yönündeki kararlılıklarının göstergesi olduğunu" ifade etmiştir. Aynı şekilde Başbakan Erdoğan da "imzalanan anlaşmalarla ikili ilişkilerin daha yüksek seviyeye taşınacağını belirtmiş ve "Türkiye, Lübnan, Suriye ve Ürdün arasında Yüksek Düzeyli Dörtlü İşbirliği Konseyi ve Serbest Ticaret Bölgesi kurulması yönündeki mekanizmaların kurulması yönünde önemli bir adım attıklarını" ifade etmiştir.

İkili ilişkiler bağlamında öne çıkan bir diğer konu Türkiye'nin çeşitli kurumlar vasıtası ile Lübnan'ın farklı bölgelerinde gerçekleştirdiği projelerin açılışının yapılmış olmasıdır. Başbakan Erdoğan Lübnan'da yaptığı konuşmada "toplamda 55 okulun açılışının yapıldığını, 15 okul ile ilgili çalışmaların devam ettiğini, 2 sağlık merkezinin Lübnan makamlarına teslim edildiğini ve TİKA'nın Lübnan'ın bazı belediyelerinin su ve ambulans ihtiyaçlarını karşıladığını" ifade etmiştir. Sayılan bu projeler, Türkiye'nin Lübnan politikasında ekonomik yardımları bir dış politika aracı olarak etkin bir şekilde kullandığını göstermiştir.

Lübnan'ın Siyasal Geleceği ve Türkiye'nin Rolü

Başbakan Erdoğan'ın Beyrut ziyaretini ilgi çekici kılan unsurlardan biri de zamanlamasının kritik bir döneme denk gelmesidir. Lübnan başkenti Beyrut son aylar içinde çok önemli liderler ağırlamıştır. Bu ziyaretlerin yanı sıra yakın zaman içinde Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri suikastını araştırmak için kurulan Lübnan Özel Mahkemesi iddianamesini açıklayacaktır. Bu gelişmenin ülkede istikrarı bozması olasılığı güçlüdür. Dolayısıyla ziyaret kritik bir dönemde gerçekleşmiştir.

Kapak Konusu

Lübnan Başkenti Beyrut 2010 yılının Ağustos ayı içinde Suriye ve Suudi Arabistan liderlerini birlikte ağırlamıştı. Ardından Ekim ayında İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ülkeyi ziyaret etmişti. Bu üç ülke Lübnan siyaseti üzerinde en etkin güçlerdir ve Lübnanlı farklı gruplar güçlerini büyük ölçüde bu ülkelerden almaktadır. İki farklı kutbu destekleyen Suriye ve Suudi Arabistan liderlerinin ortak ziyareti şu anlama geliyordu: Suudi Arabistan, Suriye'nin Lübnan'a siyasi olarak "dönüşünü" kolaylaştıracak, Suriye de İran ve Hizbullah'ın Lübnan'daki gücünü dengeleyecektir.¹² Bu politikanın gereği olarak Suriye ile yakın zamana kadar sorunlu olduğu Lübnanlı Sünni ve Dürzi gruplar arasında yakınlaşma başladı. Suudi Arabistan'ın etki alanındaki bu grupların Suriye başkentine son aylarda düzenledikleri ziyaretler ve verdikleri sıcak mesajlar bu sürecin en önemli işareti idi. Suriye böylece son yıllarda Hizbullah ve Şiilere dayalı geliştirmek zorunda kaldığı Lübnan politikasında yeni bir açılım gerçekleştirmişti. Suriye her ne kadar İran ve Hizbullah ile ittifak yapsa da Lübnan'ı doğrudan kendisinin etkinlik alanı olarak görmektedir. Bu nedenle İran'ın son yıllarda artan etkinliğini sınırlandırmak istemektedir.

Esad ve Kral Abdullah'ın gezisinin ardından İran lideri Ahmedinejad'ın Hizbullah ve Şiiler tarafından coşkuyla karşılanan ziyareti gerçekleşmişti. Hizbullah üzerindeki uluslararası baskıların yoğunlaştığı bir süreçte gerçekleşen ziyaret İran'ın örgütün arkasında olduğu mesajını verme çabasıydı. Hizbullah üzerinde baskının artması, Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri suikastını araştırmak üzere kurulan Lübnan Özel Mahkemesi iddianamesini yakın zamanda açıklayacak olmasından kaynaklanmaktadır. Burada bazı Hizbullah üyelerinin suikastla bağlantılı olduğu iddiasının yer alacağına neredeyse kesin gözüyle bakılmaktadır. Bu da Lübnan'da yeni bir çatışma olasılığını gündeme getirmektedir. Zira Hizbullah, esas gücünü Şii halkın desteğinden ve silahlı gücünden almaktadır. 2008 yılında Lübnan hükümetinin Hizbullah'a ait iletişim ağının kaldırılması kararını alması, Hizbullah'ın buna itiraz etmesi ve hükümetin geri adım atmaması neticesinde örgüt başkent Beyrut'u iş-

gal etmiş, siyasi liderlerin evlerini kuşatmıştı. Lübnan Özel Mahkemesi'nin iddianamesinin yayınlanması ve Hizbullah'ın sorumlu tutulması benzer bir olayı tetikleyebilir. Böyle bir durumda üst düzey Hizbullah üyelerinin mahkeme önüne çıkarılması gündeme gelecektir. Örgüt böyle bir çağrıya kesinlikle uymayacağını ifade etmektedir. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah bu olasılığa ilişkin "mücahitlerimize uzanacak elleri keseriz" diyerek yanıt vermişti. Böylece hem uluslararası toplum hem de Lübnan'daki rakiplerine sert mesaj yollamıştı. Lübnan hükümetinin büyük bölümü ve Başbakan Saad Hariri suikastın sorumlularının ortaya çıkarılmasını istemekte ve mahkeme sürecini desteklemektedir. Bu nedenle Hizbullah ile iktidar arasında yeni bir sorun alanı doğacak ve bu kutuplaşma, 7 Mayıs 2008 tarihinde olduğu gibi silahlı çatışma riskini beraberinde getirecektir.

Suriye ve Suudi Arabistan halen Lübnanlı taraflar arasında gerginliğe çözüm bulmak için bir anlaşma üzerinde çalışmaktadır. İki ülke Lübnan'daki siyasi gerginliğe şiddete başvurmadan çözüm bulma çabasıdadır. Başbakan Erdoğan'ın ziyareti de işte böyle bir ortamda gerçekleşmiştir. Başbakan Erdoğan sorulan bir soru üzerine "Suriye lideri Beşar Esad ile Lübnan'daki durum konusunda koordineli çalıştıklarını" ifade etmesi Türkiye'nin de bahsi geçen çabalarda etkin şekilde yer aldığını göstermektedir. Erdoğan'ın Lübnan'da bulunduğu sırada İran'ın Beyrut Büyükelçisi de verdiği bir röportajda "Lübnan'daki durum konusunda ülkesinin Suudi Arabistan, Suriye ve Türkiye ile görüşmeler yürüttüğünü" belirtmiştir. Zamanlamanın kritik döneme denk gelmesi ve bütün bu açıklamalar Başbakan Erdoğan'ın ziyaretinin Lübnan'ın siyasal geleceği ile doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu sürecin ortaya çıkardığı bir başka gerçek de Türkiye'nin Lübnan'daki sorunlara doğrudan müdahil ve süreçte etkili olduğudur.

Türkiye Başbakanı'nın Lübnan Türkmenlerini Ziyareti

Başbakan Erdoğan'ın ziyaretinin çok fazla gün-

Kapak Konusu

deme gelmeyen ama Lübnan ile kültürel bağlar açısından önemli bir boyutu da Lübnan Türkmenlerinin ilk kez bir Türkiye Başbakanı tarafından ziyaret edilmesi olmuştur. Lübnan'ın kuzeyinde Akkar bölgesinde iki ve Bekaa'da Baalbek şehri etrafında altı adet Türkmen köyü bulunmaktadır.¹³ Erdoğan, Lübnan Başbakanı Saad Hariri ile birlikte Kuzey Lübnan'ın Akkar bölgesinde bulunan, Türkmenlerin yaşadığı köylere (Kavaşra ve Aydamun)'a gitmiştir. Burada ilk olarak TİKA tarafından Türkmen köylere 1,5 milyon dolara yaptırılan okulun açılışını yapan Erdoğan kısa zaman içinde Kavaşra Köyü'nde başka bir okulun inşasına başlanacağı bilgisini vermiştir. Daha sonra yaklaşık 20 bin kişilik bir kalabalığa hitap eden Erdoğan konuşmasında Türkmenlik vurgusunu kullanarak "bir Türkmen dervişi olan Hacı Bektaş Veli'nin" sözlerine atıfta bulunmuştur. Başbakan "bölgede yaşayan Türkmenlerin Lübnan'la Türkiye arasında bir dostluk köprüsü oluşmasını sağladıklarını belirtmiş ve kendilerinden Lübnan'ın barışına katkı sağlamaya devam etmelerini" istemiştir. Lübnan'ın inşasına katkı yapılırken "sadece Türkmenlerin bulunduğu köylere odaklanmadıklarını" belirten Erdoğan, "Lübnan'ın tamamının ihtiyaçlarını düşünerek hareket ettik. Akkar'da 17 okul inşa ederken Lübnan'ın diğer bölgelerinde de 38 okul inşa ettik" ifadeleri ile Lübnan'da tüm taraflara eşit mesafede yaklaşma çabasında olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Genel Değerlendirme

Ziyaret, Türkiye açısından genel anlamda başarılı geçmiştir. Türkiye'nin Lübnan'daki etkinliğinin pekişmesi ve ikili ekonomik ilişkiler açısından atılan adımlar önemlidir. Türkiye'den ilgi bekleyen Türkmenlerin en üst düzeyde ziyaret edilmesi, kimliklerinin korunması ve Türkiye ile bağların güçlenmesi açısından son derece önemlidir.

Ancak ziyaret sonrasında Türkiye açısından yavaş yavaş yeni bir risk faktörünün ortaya çıkmaya başladığını söylemek gerekir. Bu da Türkiye'nin Lübnan'daki esas gücünü oluşturan tarafsız konumunun zedelenme riski ile karşı karşıya kalma-

sıdır. Bu algılamanın doğmasında iki faktör etkili olmuştur. Bunlardan birincisi Türkiye'nin iradesi dışında gelişmiştir. Başbakan Erdoğan'ın ziyareti yazıda ifade edildiği üzere İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın Beyrut ziyaretinden kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. O ziyaret Lübnanlı Şiiler tarafından büyük coşkuyla karşılanmış ve İran'ın Hizbullah ve Şii topluma bir desteği olarak yorumlanmıştı. Başbakan Erdoğan'ın ziyaretinde ise Sünni kesimin büyük destek verdiği görülmüştür. Böylece sanki Türkiye Lübnan'daki kamplaşmanın bir tarafıymış gibi bir algı oluşmuştur.¹⁴ Lübnan'da bu algıyı besleyecek bir toplumsal zemin olduğunu da belirtmek gerekir. Lübnan'da siyasal ve toplumsal tartışmalar mezhep temelinde yürütülebilmektedir. Türkiye, Lübnan'da Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görülmektedir. Osmanlı'nın Lübnanlı Şiiler ile ilişkisi ise sorunlu olmuştur. Sünni halk ise tarihsel bir önyargıya sahip değildir. Aksine Sünni gruplar Osmanlı'yı kendi devletleri olarak görmektedir.¹⁵ Dolayısıyla Türkiye her ne kadar bölgede mezhebi referans alan bir politika izlemese de Lübnan'daki Şii ve Sünni toplumda böyle bir algılama doğabilmektedir. Tarafsızlık konumunun zedelenmesine neden olan ikinci faktör, Şiileri temsil eden Hizbullah lideri ile görüşme yapılmamış olması ve Başbakan Erdoğan'ın Kuzey Lübnan'da Sünnilerin çoğunlukta yaşadığı Akkar bölgesinde konuşma yapması olmuştur. Ahmedinejad Lübnan ziyareti sırasında Şiilerin yaşadığı güney bölgelere gitmiş ve binlerce kişilik bir topluluğa konuşma gerçekleştirmişti. Başbakan Erdoğan'ın da kuzey bölgesinde 20 bin kişiye hitap etmesi sanki İran'ın güneydeki konuşmasına karşı bir hareket olarak algılanmış olabilir. Esasen o bölgenin seçilmiş olması Türkmen köylerinin orada olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye, ilişkilerin geliştiği on yıllık dönemde Lübnan'daki kutuplaşmada tarafsız kalarak ancak sorun alanlarına doğrudan müdahil olarak etkin ve güvenilir bir konum elde etmiştir. Bu rol İran, Suudi Arabistan ve Suriye'nin oynadığı rolden farklı ama ülkenin istikrarı açısından bütün grupların ihtiyaç duyduğu bir roldür. İran, Suudi Arabistan ve Suriye; Lübnanlı gruplar ile

Kapak Konusu

patronaj ilişkisi kurarak doğrudan etkinlik kurmaktadır. Türkiye ise Lübnanlı gruplar üzerinde bu ülkeler kadar etkinliğe sahip olmamakla birlikte neredeyse tümü ile yakın ilişkiler kurabilmektedir. Ayrıca bölgesel bir güç olarak sayılan ülkeler üzerinde yaptırım gücü bulunmaktadır. Ancak son ziyaretin Türkiye'nin tarafsız görüntüsüne zarar verdiği yönündeki değerlendirmeler Lübnan'da da yapılmaktadır. Bir Türkiye uzmanı ve dostu olan Lübnanlı araştırmacı yazar Muhammed Nurettin ziyaret ile ilgili yazısında şu ifadeleri kullanmıştır: "Türk siyaseti şu ana kadar adımlarını dikkatlice dengeleme ve bu hassasiyetleri gözetmekte başarılı oldu. Türk ro-

lünün gücü tarafsızlığındadır. Türkiye'nin ziyaret öncesi görüntüsü ziyaret sonrasında başka olacak. Bu ziyaretin belki de en tehlikeli sonucu Türkiye'nin Lübnan'da bir grubun yanında gösterilmesidir. Bu Türkiye'nin hatası olmayabilir ancak Ankara bu görüntünün oluşmasında sorumluluk taşımaktadır. Türkiye'nin bu izlenimi düzeltmesi kolay olmayacak."¹⁶ Bu ifadelerden de görüldüğü üzere Türkiye'nin iradesi dışında yanlış bir algılama oluşması riski vardır. Türkiye bu algıyı kırmalıdır. Zira Muhammed Nurettin'de belirttiği gibi "Türkiye'nin gücü tarafsızlığındadır."

- 1 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkileri.
- 2 Bu süreç hakkında detaylı bilgi için bkz.: Veysel Ayhan, Özlem Tür, *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*, Dora Yayınları, Bursa, 2009, ss. 119-143.
- 3 Toplamda 30,000 kişiden oluşan Arap Caydırıcı Gücü içindeki Suriye askeri sayısı 25,000 idi. Geriye kalanlar Suudi Arabistan, Libya, Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) askerlerinden oluşuyordu. 1979 yılında Gücün süresi uzatılınca Suudi Arabistan, Sudan, Libya ve BAE askerlerini geri çekti. Bu tarihten itibaren Arap Caydırıcı Gücü tamamen Suriye askerlerinden oluşmuştur.
- 4 Veysel Ayhan, Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması, ORSAM Rapor No: 5, Ağustos 2009, s. 14.
- 5 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkileri.
- 6 T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın Resmi İnternet Sayfasının Lübnan'a yapılan yardımlarla ilgili verdiği bilgiler şu şekildedir: "Lübnan'a, İsrail'in saldırısından sonra ilk planda yaklaşık 20 milyon USD civarında acil insani yardım, Hükümetimiz, Türk Kızılay'ı ve bazı diğer Sivil Toplum Kuruluşlarımızca (STK) ulaştırılmış ve bu miktar uluslararası toplantılarda beyan edilerek kayıt altına alınmıştır. Lübnan'ın acil onarım ihtiyaçları için 31 Ağustos 2006 tarihinde düzenlenen Stockholm Donörler Konferansında Hükümetimizce taahhüt edilen 10 milyon USD çerçevesinde Lübnan makamlarının da talebi yönünde 70 Okul (314 m²'lik) ve 2 Sağlık Merkezinin tüm donanım ve tefrişatıyla birlikte yaptırılması kararlaştırılmıştır. Kızılay ve Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün görevlendirildiği bu proje sürdürülmektedir. Türk Kızılay'ı taahhütlerimize ilave olarak Lübnan Hükümetine 4 çocuk parkı ve 2 Sağlık Ocağı bağışında bulunduğunu Lübnan makamlarına beyan etmiştir. Yaklaşık 450-500.000 USD'lik bir ek proje teşkil eden bu taahhüt de takip edilmektedir.
- 7 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkileri.
- 8 UNIFIL 1978 yılından beri Güney Lübnan'da görevini sürdürmektedir. Ancak 2006 Savaşı'ndan sonra misyonun asker sayısı ve sorumlulukları artırılmıştır. Türkiye de bu çerçevede UNIFIL'e katkı vermiştir.
- 9 T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, Türkiye-Lübnan Siyasi İlişkileri.
- 10 Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Harun Öztürker, "Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan Serbest Ticaret Bölgesi Türkiye için Avrupa Birliğine bir Alternatif Oluşturabilir mi?", *Ortadoğu Analiz, Cilt 2 Sayı 23, Kasım 2010*, ss. 50-57.
- 11 "Erdoğan'a 2010 Liderlik Ödülü", *Anadolu Ajansı*, <http://www.aa.com.tr/tr/erdogana-2010-liderlik-odulu.html>. (Son Erişim: 16 Aralık 2010)
- 12 Bu konuda daha detaylı bir değerlendirme için bkz.: Oytun Orhan, "Suriye Lübnan'a Geri mi Dönüyor?", ORSAM İnternet Sayfası, 12 Ağustos 2010.
- 13 Lübnan Türkmenleri hakkında daha fazla bilgi için bkz.: Oytun Orhan, Unutulan Türkler: Lübnan'da Türk Varlığı", *ORSAM Rapor No 11, Şubat 2010*.
- 14 "March 8 Criticizes Timing of Erdogan's Visit", *Ya Libnan*, 24 Kasım 2010.
- 15 Veysel Ayhan, Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması", *ORSAM Rapor No 5, Ağustos 2009*, ss. 7-11.
- 16 Muhammed Nurettin'den aktaran; Halil Çelik, "Erdoğan Lübnan'da oyuna mı geldi?", *Özgün Duruş*, 6 Aralık 2010. Yazıya ulaşmak için: <http://www.ozgundurus.com/Haber/Haber-Analiz/06122010/Erdogan-Lubnanda-oyuna-mi-geldi.php>. (Son Erişim: 16 Aralık 2010)

DİPNOTLAR